

Інна САМОЙЛЮКЕВИЧ, Оксана КОЗАЧОК

НАВЧАННЯ ЧИТАННЯ НА СТАРШОМУ ЕТАПІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ З УРАХУВАННЯМ ЕЛЕМЕНТІВ ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ

В умовах прискореного науково-технічного прогресу при зростанні потоку інформації все більшого значення набуває читання іноземною мовою. Читання як комунікативне вміння та засіб спілкування є важливим видом мовленнєвої діяльності та найбільш розповсюдженим способом іншомовної комунікації.

Згідно з вимогами чинної програми учні повинні вміти читати зі словником та без словника нескладні тексти іноземною мовою. Учні старшого етапу повинні вміти розуміти основний зміст текстів різного жанру і стилю, виділяти головну думку та ідею автора, усвідомлювати взаємозв'язок подій, явищ. Важливо також навчити учнів узагальнювати отриману інформацію, робити висновки та оцінки з урахуванням комунікативного завдання. Для цього в учнів потрібно сформувати вміння смислової та мовної антиципації, розуміння тексту, активізації мовного та мовленнєвого матеріалу на базі прочитаного та вміння всіх форм усного мовлення [1: 40].

Питання навчання читання іноземною мовою широко висвітлюється на сторінках методичної літератури. Вченими освітлене питання навчання вголос та техніці читання [2: 73], навчання читання як засобу розвитку інших видів мовленнєвої діяльності [3: 147].

Однак, спостереження за навчальним процесом у загальноосвітній школі показують, що навіть при сформованості лексичних, граматичних, фонетичних навичок, у дітей виникають значні труднощі при читанні іноземною мовою та спілкуванні, причому у різних учнів помічаються різні труднощі. Це підтверджує необхідність індивідуального підходу до навчання іноземної мови, зокрема читання. Принцип індивідуалізації реалізується шляхом врахування індивідуально-психологічних особливостей учнів, які значно впливають на оволодіння іншомовною діяльністю [4: 51].

В методиці існують різні класифікації учнів відповідно до їх індивідуально-психологічних особливостей. Це, наприклад, класифікація Паска [5: 30], яка ґрунтується на протиставленні учнів-холістів та учнів-серіалістів; класифікація В.Фішер та Л.Фішер, в основу якої покладено

стилі навчання (learning styles).

Зважаючи на специфіку нашого дослідження, важливо також відмітити теорію домінуючих здібностей (Multiple Intelligences), автором якої є Gardner [5: 32]. В основі цієї теорії лежить ідея про те, що особливості пізнавальних процесів, прийомів навчальної діяльності зумовлюються також індивідуальними здібностями учнів. Відомо, що однакові за рівнем загальних розумових здібностей учні мають різні здібності до окремих видів діяльності, тобто мають неоднакові спеціальні здібності. Вчені виділяють 7 основних здібностей: вербальна, візуальна, логічна, музична, кінестетична, інтерактивна, інтраособова.

Тестування учнів показують, що деякі здібності взаємозамінюються. Наприклад, при високому рівні розвитку зорової здібності, у дитини мало проявляється логічна та вербальна здібність. Аналогічно взаємозамінюються музична та кінестетична здібність, а також інтерактивна та інтраособова. Аналіз відповідей підтверджує необхідність навчання читання за допомогою різних опор: невербальних, вербальних, комбінованих. У ролі зображальної опори можуть виступати малюнки, слайди, тематичні та сюжетні картинки, композиції на магнітній дошці, кодограми. Важливим видом вербальних опор є підстановчі таблиці, логіко-структурні форми. В комбінованих опорах поєднуються ілюстровані та вербальні опори.

Отож, для забезпечення індивідуального підходу необхідно розробити індивідуальні режими навчання, враховуючи прогрес кожного учня в рамках його особистісних можливостей; з метою кращого засвоєння матеріалу різними учнями слід розробити комплекс опор та стимулів для різних типів учнів відповідно до їх здібностей. Для розробки технології навчання читання з врахуванням індивідуалізації необхідно створити систему вправ.

Вихідним критерієм для створення системи вправ для навчання читання ми визначаємо етап формування вмінь читання. Тому роботу з текстом можна поділити на такі етапи:

- дотекстовий (Pre-Reading Activities);
- текстовий (Active Reading);
- післятекстовий (Post-Reading Activities).

Мета дотекстового етапу – формування вмінь смислової та мовної антиципації, яка забезпечує підготовку до сприймання тексту за рахунок активізації фонових завдань та досвіду учнів. Для цього пропонуються завдання мовленнєвого характеру, які рекомендується виконувати у різних режимах (індивідуальному, парному, груповому). Читанню тексту щоразу передують завдання, спрямоване на формування вміння передбачати його зміст, виходячи із заголовку, першого речення тексту, ключових слів або питань. На цьому етапі доцільно використовувати вправи, орієнтовані на

вироблення мотивації та підготовки учнів до самого читання. Ці вправи мають бути комунікативного характеру та спрямовані на створення здогадок про те, що буде прочитане.

Текстовий етап має забезпечити, з одного боку, перевірку розуміння тексту, та, з іншого боку, активізацію мовного і мовленнєвого матеріалу на базі прочитаного. Для цього учні отримують вправи, спрямовані на пошук необхідної мовної та змістової інформації. Метою післятекстового етапу є вдосконалення всіх форм усного мовлення. Мовленнєву діяльність мають стимулювати проблемні ситуації, рольові ігри.

Допоміжним критерієм при створенні системи вправ є вид опор та стимулів, які розробляються відповідно до домінуючих здібностей кожного учня. Кожен вид опор / стимулів застосовується на певному етапі формування вмінь читання. Для визначення співвідношення між даними критеріями ми виходили з особливостей наочності на кожному рівні (див. табл. 1).

Таблиця 1

Етап	Ціль	Тип вправ	Вид опор / стимулів
Дотекстовий	Формування вмінь смислової та мовної антиципації	Вправи, орієнтовані на вироблення мотивації та підготовки до читання	Невербальні та комбіновані опори
Текстовий	Перевірка розуміння тексту; активізація мовного і мовленнєвого матеріалу на базі прочитаного	Вправи, спрямовані на пошук необхідної мовної та змістової інформації	Вербальні опори
Післятекстовий	Вдосконалення різних форм усного мовлення	Вправи, спрямовані на застосування набутої з тексту інформації для виконання творчих комунікативних завдань	Комбіновані стимули

Далі перейдемо до характеристики запропонованого комплексу вправ для навчання читання з врахуванням індивідуалізації на старшому етапі ЗОШ. Ми пропонуємо комплекс вправ на прикладі теми “Travelling” (текст “On the Road: Travel Lifestyle”)

Фрагмент тексту:

Just as people have different lifestyles at home, their ways of living “on the road” vary, too. Some travelers prefer to stay in big hotels, eat at expensive restaurants, and concentrate on the most famous tourist sights that each city has to offer. Others believe that sightseeing is just one reason to travel – not the only reason. They want to be able to get to know a variety of people and to understand different opinions, values, and problems; to do so, they meet other travelers at inexpensive hotels, camping places,

and so on. Moreover, they try to learn about new places by paying attention to people in restaurants, public parks, shopping centers, entertainment areas, and the like.

Розглянемо приклад вправи дотекстового етапу з варіюванням відповідно до домінуючих здібностей.

А. Вправа, спрямована на формування вмінь смислової та мовної антиципації для учнів з різними домінуючими здібностями.

Обладнання: картинки, звукові шуми, логіко-семантична схема.

1. Завдання для учнів з музичною здібністю: *Listen to the sound sequences and tell about types of holidays one may have according to the way of travelling chosen.*

Звукові шуми: звук пароплава – шум літака – шум автомобіля – шум поїзда.

2. Завдання для учнів з вербальною здібністю: *Tell about kinds and means of travelling using the following logical-semantic scheme:*

Content	Vocabulary to be used
Train, boat, ship, plane, etc.	I prefer...
Sightseeing, enjoying, nature, relaxing, etc.	It is convenient... The best thing is...

3. Завдання для учнів з інтерактивною здібністю (Перед уроком учням пропонується принести по три речі, які асоціюються з подорожуванням): *Discuss with your friend the purpose of the objects your brought, saying why they are significant. Talk about similarities and differences of your objects.*

Хід виконання: учні з вищезгаданими здібностями утворюють групи по 3-4 чоловіки і виконують відповідні завдання.

Спосіб контролю: взаємоконтроль у групі.

Наведемо приклад вправи текстового етапу.

В. Вправа, спрямована на розуміння тексту та активізацію мовного і мовленнєвого матеріалу на базі прочитаного.

Обладнання: текст, картки з завданнями.

1. Завдання для учнів з інтраособовою здібністю: *Read several parts of the story and put them into the logical order.*

2. Завдання для учнів з логічною здібністю: *Read the story and circle the words which give the clues to the meanings of the underlined words.*

Приклад картки для виконання завдання

Just as people have different *lifestyles*, their ways of living *on the road* vary too.

Lifestyles:

- a) *time system*
- b) *living habits;*
- c) *network of friends;*
- d) *costs of living.*

On the road:

- a) *in public transportation;*
- b) *in a car;*
- c) *when they travel;*
- d) *on city streets.*

Some travelers try to learn about new places by paying attention to people in restaurants, public parks, and the like.

- a) *and the pleasant things;*

- b) and so on;
- c) and shopping centres;
- d) and places they like, etc.

3. Завдання для учнів з вербальною здібністю: *Read the story and complete sentences with additional information.*

Приклад картки для виконання завдання

- a) *Some people try to learn about new places by...*
- b) *Servas travellers receive lists of hosts and hostess after..., etc.*

4. Завдання для учнів з візуальною здібністю: *Read the story and draw the scheme according to which Servas travelling agency is organized.*

Хід виконання: Кожен учень отримує завдання та картку до нього і виконує його.

Спосіб контролю: фронтальний з боку вчителя.

Розглянемо приклад вправи післятекстового етапу.

С. Вправа, спрямована на вдосконалення різних форм усного мовлення. Обладнання: таблиця, магнітофонний запис.

1. Завдання для учнів з інтерактивною здібністю: *Make a radio / TV advertisement of any travellers' agency by analogy with Servas organization.*

2. Завдання для учнів з логічною здібністю: *Fill in the table and describe your style of travelling.*

Travelling	
Advantages	Disadvantages

Travel Lifestyle

3. Завдання для учнів з музичною здібністю: *Listen to pieces of music and describe 3 different travel lifestyles.*

Магнітофонний запис: класична музика, латино-американська, молодіжна.

4. Завдання для учнів з інтраособовою здібністю: *Write down some words in connection with your travel lifestyles, beginning with the following letters, as in the example:*

TRAVELLING

a
l
u
e
s

Describe your travel lifestyle.

Ми розглянули 3 етапи формування вмінь читання і роботи над текстом. Запропонований комплекс вправ, спрямований на формування вмінь читання на старшому етапі ЗОШ, пройшов експериментальну перевірку. В експерименті брали участь 40 учнів 10-го класу

загальноосвітніх шкіл. У зв'язку зі специфікою дослідження, нами додатково був проведений тест на виявлення домінуючих здібностей, який містив питання типу:

- Вам легко писати твори, виконувати творчі завдання?
- Вам цікаво як працюють комп'ютери?
- Вам допомагають таблиці, слайди, картинки при вивченні нового матеріалу?

Ви можете наслідувати мелодії пісень? і т.д.

Отримані експериментальні дані показали відчутний кількісний (58%) і якісний (61%) приріст умінь читання, що дає змогу зробити висновок про ефективність запропонованої методики індивідуалізованого навчання читання та доцільність її використання на старшому етапі ЗОШ.

1. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Англійська мова. 2-12 класи. – К., 2001. – 44 с.
2. Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам в школе. – М., 1991. – 221 с.
3. Шагилов С.Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе. – Л., 1977. – 223 с.
4. Николаева С.Ю., Бігич О.Б., Бражник Н.О. Методика навчання іноземних мов у середніх навчальних закладах. – К., 1999. – 320 с.
5. Individualization and Autonomy in Language Learning: ELT documents. Ed. by A. Brooks and P. Grundy. – Oxford, 1991.
6. Николаева С.Ю. Про хід підготовки державного освітнього стандарту з іноземної мови // Іноземні мови. – 1998. – № 1. – С. 3-14.
7. Гурвич П.Б. Теория и практика эксперимента в методике преподавания иностранных языков. – Владимир, 1980. – 140 с.